

- V. V. Kuzmenko (holova) ta in. – Kherson: KVNZ «Khersonska akademiia neperervnoi osvity», 2017. – Vyp. 36. – С. 19–24.
15. Yaroshynska O. O. Rozvytok pohliadiv na instytut batkivstva v istorii ukrainskoi etnopedahohiky [The Development of Ideas on the Institute of Paternity in the History of Ukrainian Ethnopedagogy]: avtoref. dys. kand. ped. nauk 13.00.01 / O. O. Yaroshynska. – K., 2005. – 19 s.
16. Hahn K. Reform mit Augenmaß. Ausgewählte Schriften eines Politikers und Pädagogen [Reform with a Sense of Proportion. Selected Works of a Politician and an Educator] / von Michael Knoll ; Kurt Hahn. – Verlag Klett-Cotta, Stuttgart, 1998. – P. 15–29.
17. Pedagogika zabawy w edukacji kulturalnej [Game Pedagogy in Cultural Education]: pod. red. Elżbiety Kędzior Niczyporuk. – Lublin: Wydawnictwo KLANZA, 2006. – 242 s.

Стаття надійшла в редакцію 23.05.2018 р.

УДК 378.016:811.161.2

DOI 10.25128/2415-3605.18.2.21

МИРОСЛАВА ПІГУР

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0244-6447>

pigur.muroslava@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2

ІНТЕГРАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Обґрунтовано доцільність й ефективність використання міжрівневих і міжпредметних зв'язків під час вивчення сучасної української літературної мови та методики навчання української мови. Відзначено, що інтеграція як необхідний дидактичний засіб сприяє формуванню у майбутніх учителів-словесників цілісного уявлення про функціонування мовних одиниць у системі, усуненню дублювання навчального матеріалу у лінгвістичних дисциплінах. Вказано, що в навчальному процесі вищої школи здійснюється орієнтація на професійну модель випускника педагогічного навчального закладу: наявність у нього сучасних теоретичних знань, ґрунтовних практичних умінь навичок, творчих якостей та високої професійної (методичної) майстерності. Обмежена кількість годин, відведених на формування методичних знань, умінь і навичок з того чи іншого розділу мови, не сприяє реалізації цих завдань, в зв'язку з чим постає необхідність введення елементів методики на заняттях з курсу сучасної української літературної мови в таких аспектах: 1) зіставлення змісту виучуваного матеріалу в школі й педагогічному ВНЗ; 2) виконання вправ і завдань інтегрованого характеру; 3) добір дидактичного матеріалу до окремих тем тощо. Основною одиницею презентації мовного матеріалу в такій системі має бути текст (контекст), бо саме в ньому виявляються закономірності функціонування мовних одиниць кожного рівня. Важливим прийомом вивчення мови є аналіз мовних одиниць, тому всі різновиди мовного розбору варто використовувати на заняттях із сучасної української літературної мови, але робити його співзвучним до мовного розбору в загальноосвітній школі. З цією ж метою можна використовувати підручники з рідної мови, призначені для освітнього процесу школярів.

Ключові слова: інтеграція, професійна модель, мовна одиниця, мовна система.

МИРОСЛАВА ПІГУР

кандидат педагогічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

г. Тернополь, ул. Максима Кривоноса, 2

**ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ
УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ**

Обосновано целесообразность и эффективность использования межуровневых и межпредметных связей при изучении современного украинского литературного языка и методики обучения украинскому языку. Отмечено, что интеграция как необходимое дидактическое средство способствует формированию у будущих учителей-словесников целостного представления о функционировании языковых единиц в системе, способствует устранению дублирования учебного материала в лингвистических дисциплинах. Мотивируя актуальность проблематики статьи, замечаем, что в учебном процессе в высшей школе ориентируемся на профессиональную модель выпускника педагогического учебного заведения – наличие у него современных теоретических знаний, глубоких практических умений навыков, творческих качеств и высокого профессионального (методического) мастерства. Ограниченное количество часов, отведенных на формирование методических знаний, умений и навыков по тому или иному разделу языка, не способствует реализации этих задач. Поэтому возникает необходимость введения элементов методики на занятиях по курсу современного украинского литературного языка в следующих аспектах: 1) сопоставление содержания изучаемого материала в школе и педагогическом высшем учебном заведении; 2) выполнение упражнений и задач интегрированного характера; 3) отбор дидактического материала к отдельным темам и тому подобное. Основной единицей презентации языкового материала в такой системе должен быть текст (контекст), поскольку именно в нем проявляются закономерности функционирования языковых единиц каждого уровня. Важным приемом изучения языка является анализ языковых единиц. Поэтому все разновидности языкового разбора следует использовать на занятиях по современному украинскому литературному языку, но делать его созвучным к языковому разбору в общеобразовательной школе. С этой же целью можно использовать учебники по родному языку, предназначенные для образовательного процесса школьников.

Ключевые слова: интеграция, профессиональная модель, языковая единица, языковая система.

MYROSLAVA PIHUR

Ph. D. in Pedagogical Sciences, associate professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University
Ternopil, 2 Maksyma Kryvonosa St.

**INTEGRATION POSSIBILITIES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE TEACHING
METHODOLOGY**

The linguistic training of a language and literature teacher involves mastering the system of linguistic theoretical knowledge and language skills, which ensures high quality of speech. Speech culture of a teacher promotes the effective knowledge transfer, information exchange, facilitates the improvement of management of pupils' cognitive and practical activities, regulates the relationship between a teacher and a student. The teacher will be able to accomplish these tasks if he or she deeply comprehends the fundamental issues of linguistic theory, understands the connection of one phenomenon with another, knows the language system and the laws of its functioning. This problem becomes particularly acute in our time when there is a need for modernization of the system of pedagogical education according to the requirements specified in the Concept of the development of higher pedagogical education of Ukraine in the XXI century: 1) deepening of interdisciplinary relations; 2) development of integrated courses; 3) elimination of educational material duplication. Proving the relevance of the issues of the article, we suggest that in the educational process of higher educational institutions the focus is made on the professional model of a pedagogical educational institution graduate who demonstrates modern theoretical knowledge, considerable practical skills, creative qualities and great professional (methodological) skills. The purpose of the article is to identify the role of interdisciplinary and inter-level relationships and the way they are used for the improvement of the efficiency of the Ukrainian language learning process and teaching methods. The limited number of hours devoted to the formation of methodological knowledge, skills in one or another field of linguistics does not contribute to the implementation of these tasks. Thus it is necessary to introduce the elements of teaching methods in classes of the course of modern Ukrainian literary language observing the following aspects: 1) contrasting the content of the material learnt at schools and in higher pedagogical educational establishments; 2) the implementation of exercises and tasks of an integrated nature; 3) selection of the didactic material for certain topics and so on.

The basic unit of the presentation of the linguistic material in such a system should be the text (context), because it represents the regularities of functioning of the linguistic units of each level. An important tool for

learning a language is the analysis of language units. For that reason all kinds of linguistic analysis should be used in classes of modern Ukrainian literary language, but it should be consistent with linguistic analysis made in secondary schools. For the same purpose the native language textbooks intended for the educational process of schoolchildren can be used. Developing a methodology for the complex presentation of linguistic phenomena and the system of their learning we have used logical and theoretical analysis of the content of curricula and textbooks for the subjects of the linguistic cycle regarding the presence in them of the orientation on inter-level interdisciplinary connections, the theoretical analysis of scientific and educational literature for the purpose of selection of the actual material and the construction of the system of integrated learning word formation, and observation of the educational process.

Keywords: *integration, professional model, language units, language system.*

Великі і надзвичайно складні завдання стоять сьогодні перед учителями мови. Забезпечити засвоєння учнями змісту нових навчальних програм, досягти максимального мовного розвитку кожного учня – це перший обов'язок учителя-словесника, а нині студента філологічного факультету ВНЗ. Лінгвістична підготовка філолога передбачає засвоєння системи мовних теоретичних знань і оволодіння мовленнєвими навичками. Висока якість мовлення забезпечує ефективність процесу передачі знань, обміну інформацією, сприяє вдосконаленню керування пізнавально-практичною діяльністю учнів, регулює взаємовідносини між вчителем та учнем. Словесник зможе забезпечити досягнення зазначеної мети, якщо сам глибоко осмислюватиме основні питання мовознавчої теорії, бачитиме зв'язок одного явища з іншим, знатиме систему мови й закони її функціонування. Тому слухними є зазначені в Концепції розвитку вищої педагогічної освіти в Україні в XXI столітті закономірності в прогнозуванні змісту освіти: 1) поглиблення міжпредметних зв'язків; 2) створення інтегрованих курсів; 3) усунення дублювання навчального матеріалу [3].

Мета статті полягає у виявленні ролі міжпредметних і міжрівневих зв'язків і способу використання їх з метою підвищення ефективності процесу вивчення української мови та методики її навчання.

Особливу роль у підготовці студентів до педагогічної діяльності за відповідною спеціальністю відіграє викладання лінгвістичних дисциплін. Як лекції, так і практичні, лабораторні заняття мають сприяти професійному становленню майбутнього фахівця. Потрібно, щоб студент не тільки засвоював певну суму лінгвістичних знань, але й чітко усвідомлював, де, коли, яким способом можна ці знання й уміння застосувати.

На жаль, не всі лінгвістичні дисципліни мають професійну спрямованість. Курси педагогіки, психології дають майбутньому вчителю лише загальнотеоретичну підготовку. Конкретні рекомендації щодо використання теоретичних положень в практиці навчання тієї чи іншої дисципліни дає методика. Але на вивчення методики навчання мови відводиться надзвичайно мала кількість годин. Тому, зрозуміло, виклад матеріалу часто обмежено розглядом найзагальніших питань на зразок: «Методика навчання фонетики», «Методика вивчення частин мови» тощо. А в шкільному курсі рідної мови на вивчення фонетики відведено 27 годин, частин мови – 155 годин [6, с. 22–24, 40–44, 53–62] і т. д. Матеріал кожного такого уроку має свої особливості, викликає специфічні труднощі в процесі вивчення, тому студентам не завадило б знати ці особливості, щоб в процесі педагогічної діяльності не надолжувати те, чого не сформував педагогічний навчальний заклад.

Отже, певним чином треба «педагогізувати» курси лінгвістичних дисциплін. Мова, звичайно, не про те, щоб мовознавчі дисципліни перетворити, так би мовити, в набір «методичних рецептів», а про цілеспрямованість викладання, необхідність трансформації навчальної діяльності у педагогічну (професійну). Як відомо, методика навчання мови відповідає на такі питання: чого навчати?, коли вивчати?, яким способом? Орієнтовну відповідь на ці запитання студенти мають і повинні отримати під час вивчення всіх лінгвістичних дисциплін.

Слушно зауважує В. Мельничайк, що «теоретичний матеріал програми з сучасної української літературної мови слід опрацьовувати, опираючись на шкільну, у зіставленні з нею». [4, с. 14]. Про необхідність зіставлення в навчальному процесі наукової і шкільної граматики наголошує професор С. Дорошенко [2, с. 51–54]. Окрім того, зрозуміло, що викладаючи СУЛМ, спираємось на знання, здобуті студентами ще в школі, а цьому випадку є істотні відмінності у висвітленні того чи іншого питання. Вони полягають у формулюванні визначень (наприклад, окреслення поняття «речення» у шкільних підручниках для 8 класу [1,

с. 59] і підручниках з СУЛМ для студентів філологічних факультетів чи тлумачення поняття «речення» в енциклопедії «Українська мова» [5, с. 509], у класифікаціях мовних явищ (наприклад, у шкільному курсі рідної мови не вивчають лексико-семантичний спосіб творення слів, не окреслено програмою вивчення модальних слів [6, с. 54] і категорії стану дієслів; класифікація підрядних речень суттєво відрізняється як від традиційної, так і структурно-семантичної [6, с. 91], і в ряді інших питань. Отже, постійна увага на зміст виучуваного матеріалу як в шкільній програмі, так і в програмі для ВНЗ з курсу СУЛМ і зіставлення цього змісту – це перша запорука ефективної підготовки вчителя-словесника.

Окремі розділи шкільної програми навпаки передбачають стисле ознайомлення з окремими питаннями, що входять до курсу СУЛМ у вищій школі. Такими, наприклад, є розділи «Лексика», «Словотвір».

Необхідність постійного використання шкільної програми зумовлена й тим, що у підручниках з рідної мови для загальноосвітніх шкіл інколи трапляються неточності у формулюваннях граматичних питань (наприклад, «деякі іменники з пестливим значенням мають закінчення –ю»). Майбутніх учителів-словесників потрібно застерігати від можливих помилок під час роз'яснення мовного матеріалу учням на практичних і лекційних заняттях у ВНЗ.

Основне завдання цих занять – забезпечити ґрунтовне засвоєння програмового матеріалу. Проте їх роль на цьому не обмежується. Для майбутнього фахівця важливо, щоб він не лише володів необхідним запасом знань з того чи іншого розділу мови, а й міг би бачити мову як систему і умів би ці знання використовувати у роботі з учнями. А це можливо лише тоді, коли студент систематично поповнюватиме свій методичний доробок найрізноманітнішими відомостями про організацію навчальної діяльності учителя й учня.

Оскільки, у ВНЗ усі лінгвістичні дисципліни і методика навчання української мови вивчаються ізольовано один від одного, то актуальним на сьогоднішньому етапі є ідея інтегрованого навчання. У цьому разі треба використовувати технології впровадження міжпредметних зв'язків (СУЛМ і методика навчання української мови), а також міжрівневих зв'язків у системі мови. Як показує практика, інтеграційні зв'язки між різними лінгвістичними курсами сприяють поглибленню теоретичних знань, що дає змогу студенту вільно орієнтуватися у причинно-наслідкових зв'язках між усіма одиницями мовної системи і забезпечує практичне оволодіння як мовленнєвими вміннями й навичками, так і професійними. Інтегрований підхід до вивчення того чи іншого мовного явища сприяє зміні репродуктивно-пояснювального навчання на більш ефективні (творчі) способи організації цього процесу.

Тому на заняттях з СУЛМ варто дбати про те, щоб студенти, поряд із підручниками і посібниками для вищої школи, послуговувалися шкільними підручниками, збірниками вправ і завдань, програмами для середньої загальноосвітньої школи. При цьому можна використовувати як дидактичний матеріал вправи і завдання зі шкільних підручників, посібників для учителя. Наприклад, під час опрацювання лексики доцільно звернути увагу на тлумачення окремих слів (у тому числі іншомовного походження), з'ясування логічної основи переносного вживання слів, складання речень з багатозначними словами чи омонімами, добирання синонімів відповідно до контексту, пояснення ролі синонімів чи антонімів у фрагментах текстів, складання власного тексту з певними граматичними одиницями та за відповідними параметрами, заміна одних граматичних конструкцій іншими (часто синонімічними). Такі завдання є комплексними під час вивчення СУЛМ і демонструють мовне явище за різними характеристиками.

Аналізуючи збірники вправ для вищої школи, робимо висновок, що вони часто містять одноманітні види роботи. Так, завдання, що їх пропонують виконувати під час опрацювання синтаксису, зводяться до аналізу структури речення, встановлення синтаксичних відношень, розстановки розділових знаків. Тому й склалась така ситуація, що один і той же вид роботи – аналіз речень (найчастіше ускладненої будови) – є у вищій школі єдиним критерієм оцінки практичних умінь і навичок студента, починаючи із його вступу аж до випускного іспиту. Мало вправ і завдань, що, крім аналізу, вимагають синтезу мовних одиниць: граматичного конструювання, мовного (граматичного) експериментування, використання граматичних міжрівневих синонімів, перефразування, редагування тощо. А саме ці види роботи повинні якнайширше застосовуватися і в шкільній практиці.

У контексті сказаного, а також за умови функціонально-діяльнісного підходу до вивчення рідної мови у школах та ВНЗ покажемо, як можна реалізувати міжрівневі й міжпредметні

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

зв'язки (СУЛМ і методика навчання української мови) на заняттях зі словотвору. Першочергового значення під час вивчення цього розділу набуває комплексна презентація словотвірного мовного матеріалу, яка охоплює синтаксичний, морфологічний, лексико-семантичний і, відповідно, словотвірний рівні.

Словотворення розглядаємо як інтеграційний процес, що відбувається залежно від комплексу умов синтаксичного, морфологічного, лексико-семантичного рівнів мови. Тому в такому розумінні словотвірний процес охоплює два етапи: 1) контамінацію – утворення складного найменування (Ф. Буслаєв, О. Потебня, Л. Сахарний); 2) компресію (універбацію), яка виникає внаслідок декомпозиції складного найменування в універбації (Ф. Буслаєв, Л. Виготський, Ю. Гінзбург, О. Потебня, І. Торопцев): чорні брови – та, що з чорними бровами – чорноброва; грушева наливка – наливка, виготовлена з груш – грушівка.

Питанню динамічного словоутворення присвячені нові праці мовознавців В. Грещука, В. Горпинича, Н. Клименко, Є. Карпіловської, О. Залевської, Л. Невідомської, які словотворення розглядають як процес, механізм, систему і результат вторинних номінативних одиниць. Для дослідження і вивчення похідних універбів вчені пропонують використовувати прийоми й поняття актуального синтаксису: модель «актуальне членування речення», поняття компресії (композиції), декомпозиції, перифрази (трансформи).

Сьогодні вивчення словотвору тісно пов'язане з іменами німецьких лінгвістів Л. Айхінгера [7] та В. Фляйшера [8], які виділяють такі способи словотвору власне німецьких і запозичених лексем у німецькій мові: композиція, деривація, конверсія і формування короткого слова (складноскороченого) та зауважують, що за такою класифікацією способів утворення лексем немає розбіжностей між утворенням німецьких й іншомовних слів.

Найбільш яскраво міжривневу й міжпредметну інтеграцію в навчальному процесі демонструє вивчення теми «Транспозиційний спосіб словотворення (конверсія)». Теоретичні відомості подаємо в опорному конспекті (ОК), в якому окреслено базові поняття теми; в узагальнювальних таблицях і схемах представлено семантико-граматичну характеристику виучуваних явищ, а формуванню професійної (методичної) компетенції сприяють завдання під структурною назвою «Робота з системою орієнтирів». Окрім запропонованих видів роботи в системі орієнтирів, можна окреслювати наступні: 1) сформулюйте систему запитань для перевірки засвоєння теми; 2) підберіть вправи і завдання, які б допомогли усвідомити суть виучуваного питання; 3) доповніть текст необхідними мовними засобами тощо.

Транспозиційний спосіб словотворення (конверсія)

План

Перехід слів з однієї частини мови в іншу – словотворчий процес, який ґрунтується на сукупності морфологічних, семантичних і синтаксичних перетворень.

Твірна база і словотворчий формант (дериватор) при транспозиційному словотворенні.

Різновиди транспозиційного словотворення. Складові компоненти кожного різновиду.

Опорні конспекти

Терміноло-гічно- понятійний апарат	Приклади	Семантика
Транспозиційний спосіб словотворення (конверсія)	На призьбі, затиснувши бородою скрипку, сидів старий циган. Старий згадав свою Волинь святую і волю молодую. Чудувались свіжим слідом на снігу. Блискавка розколола хмару, слідом ударив грім. Усе, що тільки існує в світі, має своє минуле, сьогодні і свій завтрашній день.	Спосіб творення слів, який ґрунтується на функції словозмінної парадигми: вживання слова в новій синтаксичній функції супроводжується набуттям нового морфологічного значення і зміною засобів його вираження.

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

Складові компоненти транспозиційного процесу	слова, які трансформуються, втрачають частково або повністю свою парадигматику форм; інноваційне вживання трансформованої одиниці. Інноваційне значення зумовлюється процесом мовлення; твірна база при конверсії – це звуковий комплекс вихідної одиниці; похідне при конверсії у тексті виконує іншу синтаксичну роль у порівнянні з твірною базою.
Словотворчий засіб при конверсії	СЗ при конверсії матеріально не виражений. СЗ при конверсії – це процес переходу слова з однієї частини мови в іншу.

Опорні схеми і таблиці

Види транспозиційного словотворення

Вид транспозиції	Складові компоненти словотворчого процесу	Приклади
1. Субстантивация (лат. Substantivum – іменник)	семантичний (до часткового значення трансформованої одиниці додається значення предметності чи назви особи); морфологічний (парадигма роду змінюється на приналежність до певного роду); синтаксичний (зміна синтаксичної функції).	Перед вікнами ходив мовчки вартовий з карабіном на плечі.
Предикативация (лат. Praedicatum – сказане)	синтаксичний (прислівник-обставина чи іменник-підмет транспонуються у безособову форму – присудок); морфологічний (іменники втрачають парадигму роду, числа, відмінка).	Він холодно попрощався. Здавалося, що їй холодно.
3. Адвербіалізація (лат. Adverbium – прислівник)	синтаксичний (зміна властивих синтаксичних функцій на функцію обставини); морфологічний (втрата відмінюваними словами властивої системи парадигми – стають незмінними); семантичний (відсубстантивні прислівники не є носієм ознаки).	Кругом неправда і неволя, народ замучений мов-чить. (Т. Шевченко).
4. Прономіналізація (лат. Pronomen – займенник)	семантичний (послаблення лексичного значення іменника (справа, річ, діло, факт) чи прикметника (цілий, певний), числівника (один) і додавання значення вказівності.	В одній долині, під горою, високий явір зеленів (Т. Шевченко).
5. Ад'єктивация (лат. Adjectivum – прикметник)	семантичний (ад'єктив називає статичну ознаку предмета); морфологічний (транспонований дієприкметник втрачає дієслівні значення виду, часу); синтаксичний (втрата здатності керувати формами, непрямих відмінків іменників).	Плаче козак – шляхи биті заросли тернами. (Т. Шевченко).

Робота з системою орієнтирів

Прочитайте опорний конспект до теми. Чи знайшли Ви у ньому новий для Вас матеріал? Який?

Які безафіксні способи словотвору вивчають діти у 6 класі під час вивчення розділу «Словотвір. Орфографія»?

Чи є у підручнику «Рідна мова» для 6 класу вправи, які б презентували транспозиційний спосіб словотвору? Яке завдання для цього запропонували б Ви?

В чому полягає різниця між афіксальними способами словотворення і безафіксними?

Які складові компоненти зумовлюють процес конверсії?

Практичні завдання до заняття

I. Аналітичні завдання.

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

Що називають виділені слова у тексті? Яке значення виникло пізніше? З'ясуйте морфологічні і синтаксичні особливості у кожному випадку (вправа 1).

Знайдіть слова інших частин мови, вжиті в поданих контекстах у значенні іменника. Поясніть умови, в силу яких слова інших граматичних класів виступають у функції іменників (вправа 2).

Зіставте значення виділених слів. З'ясуйте їх морфолого-синтаксичні особливості (вправа 5).

Знайдіть випадки ад'єктивації. У яких реченнях виступає дієприкметник, у яких він функціонує як прикметник, а в яких – як іменник? (вправа 7).

II. Аналітично-комплексні завдання.

Знайдіть прономіналізовані слова. Визначте їх морфологічні ознаки, синтаксичну роль, вкажіть на їх семантику.

Доберіть синоніми-займенники до прономіналізованих слів (вправа 6).

III. Заміна мовного матеріалу.

Спишіть. Виділені слова замініть синонімами. Зробіть морфолого-синтаксичний аналіз цієї заміни. Стилiстично обґрунтуйте перший варіант тексту (вправа 3).

IV. Створення власного висловлювання.

Проведіть конкурс на кращий твір за поданим початком:

Спробуймо разом розробити проєкт міста майбутнього. Щоб у ньому було багато зелені, сонця, чистого свіжого повітря...

Яке слово у запропонованому початку утворене способом конверсії? Введіть у твір кілька своїх прикладів цього способу словотворення (вправа 4).

Вправа 1.

1. По дзвінкому мосту по новім нове щастя іде в новий дiм (О. Ющенко). Кожний з хлопців приносив з собою до школи що-небудь нове (О. Васильченко). 2. Вона була санiнструктором: виносила з поля бою поранених, перев'язувала їм рани, намагалася хоч якось полегшити їхні страждання. 3. Сто шiстнадцять поранених солдатiв та офіцерiв винесла з поля бою Маруся Щербаченко (Н. Шевченко). 4. Не відкладай на завтра того, що можна зробити сьогодні (Народна творчість). 5. Хато-нене, скажи-покажи той курган, де Минуле й Сьогодні зiбрались на віче, щоб у пору засiяти завтрашній лан (В. Гей).

Вправа 2.

1. Бувалі та старі навчали молодих (М. Гоголь). 2. Багато думок викликає у Валерика прочитане (О. Гонч.). 3. У нас не було мого і твого (О. Гончар). 4. Радий будь, що в нас, майстрів, лежачого не б'ють (Леся Українка). 5. Я саме переправляю через річку поранених і полкове майно, а ввечері і я рушатиму слідом (Ю. Яновський). 6. Уже поволі стало забуватися все пережите, пройдене, старе (К. Герасименко).

Вправа 3.

1. Сумно, сумно серед неба сяє білолиций (Т. Шевченко). 2. З ляком підвела старенька очі на молоду дівчину (О. Кобилянська). 3. І всі – і великі, і малі – подивилися і не впізнали рідного лісу (О. Іваненко). 4. Поросли травною польові аеродроми, звідки я, військовий льотчик, піднімався в небо і на які разом з друзями-однополчанами повертався з бойових завдань. Та ще й досі, буває, вигукнені уві сні: «Вгорі худі!» – і рвонеш на себе уявний штурвал. «Худими» прозвали ми ненависних «месершмітів» (І. Драченко).

Вправа 4.

– Давайте спробуємо разом розробити проєкт міста майбутнього. Щоб у нього було багато зелені, сонця, чистого свіжого повітря...

II. Яке слово у запропонованому початку утворене способом транспозиції? Введіть у твір кілька своїх прикладів цього способу словотворення.

Вправа 5.

1. Кругом називається частина площини, обмежена колом. Затремтіло зразу сонне повітря, і зграї срібних звуків, плутаючись і вигравуючи, полетіли ярмом і далеко кругом заснували степ (С. Васильченко). 2. Чудувались свіжим слідом на снігу. Блискавка розколола хмару, слідом ударив грім (Ю. Яновський).

Вправа 6.

1. Ой одна я, одна, як билиночка в полі... (Т. Шевченко). 2. Один ще змалку вдатний Шпак у Щиглика співають навчився (Лі. Глібов). 3. Вибирай жінку на цілий вік (Нар. тв.). 4. Хоч і

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

сова, аби з другого села (Народна творчість). 5. Тільки лампи та канделябри лишилися цілими і завзято заливали цілу руїну світом, до нестерпучості ясным (М. Коцюбинський). 6. Послуга в дружбі – річ свята (Народна творчість). 7. Було колись в одній країні: сумний поет в сумній хатині рядами думи шикуював (Леся Українка.).

Вправа 7.

1. Ясногорська, повзаючи в прибережних росяних шелюгах, перев'язує поранених піхотинців (О. Гончар).

2. Вітром розмаяний вогонь в'ється, тріщить, готить (Леся Українка).

3. Ні дід, ні ми не розуміли прочитаного (О. Довженко).

4. То не вмерлі, не убиті, не суда просити! Ні то люди, живі люди, в кайданах залиті (Т. Шевченко).

5. Його не бачили лежачим ниць, хіба тоді, як пив з потоку воду (Д. Павличко).

6. А журавлі летять собі На той бік ключами. Плаче козак-шляхи биті Заросли тернами (Т. Шевченко).

Питання для самоконтролю

1. Який лінгвістичний словотвірний процес називають конверсією?

2. Які причини зумовлюють процес транспозиції?

3. Назвіть різновиди транспозиційного словотворення.

Оскільки мова – це не тільки структурна єдність, а й складне функціональне ціле, то використання інтеграції як дидактичного прийому в навчальному процесі дає позитивні результати. У студента філолога як майбутнього педагога, окрім лінгвістичної й комунікативної компетенції, необхідно формувати і методичну, які в комплексі складають професійну компетенцію вчителя-словесника. Отже, використання елементів методики у процесі вивчення сучасної української мови необхідне й актуальне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О. Рідна мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. Глазова, Ю. Кузнецов. – К.: Зодіак–ЕКО, 2008. – 239 с.
2. Дорошенко С. І. Стівідношення наукової і шкільної граматики / С. І. Дорошенко // Українська мова і література в школі. – 1992. – № 2. – С. 51–54.
3. Любар О. О. Розвиток педагогічної освіти України в 21 столітті: концепція / О. О. Любар, Д. Т. Федоренко // Рідна школа. – 1994. – № 8. – С. 75–79.
4. Мельничайко В. Я. Зв'язки між синтаксичними темами і розділами / В. Я. Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1990. – №6. – С. 14–18.
5. Українська мова: енциклопедія /редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
6. Українська мова: навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи. – К: Вид. дім «Освіта», 2013. – 160 с.
7. Eichinger L. Deutsche Wortbildung. Eine Eiführung. Tübingen: Naar, 2000. – S. 46–54.
8. Fleischer Wolfgang. Wortbildung der deutschen Gegenwartspache 4, völlig neu bearbeitete Auflage. Berlin/Boston: Hubert & Co.KG, Cottigen. – 483 s.

REFERENCES

1. Hlazova O. Kuznetsov Yu. Ridna mova: pidruchnyk dlia 8 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. [Native language: student's book for the 8th form of general education institution]. Kyiv: Zodiak–EKO, 2008. 239 s.
2. Doroshenko S. I. Spivvidnoshennia naukovoї i shkilnoi hramatyky. Ukrainska mova i literatura v shkoli. [Correlation of scientific and school grammar. Ukrainian language and literature at school]. 1992. №2. S. 51–54.
3. Liubar O. O., Fedorenko D. T. Rozvytok pedahohichnoi osvity Ukrainy v 21 stolitti: kontseptsii. Ridna shkola. [Development of pedagogical education in Ukraine in the 21st century. Native school]. 1994. №8. S. 75–79.
4. Melnychaiko V. Ya. Zviazky mizh syntaksychnymy temamy i rozdilamy. Ukrainska mova i literatura v shkoli. [Links between syntactic topics and sections. Ukrainian language and literature at school]. 1990. №6. S. 14–18.
5. Ukrainska mova: entsyklopediia [Ukrainian language: encyclopedia]/redkol.: V. M. Rusanivskyi, O. O. Taranenko (spivholovy), M. P. Ziabliuk ta in. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia. 2000. 752 s.

6. Ukrainiska mova: navchalna prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. 5–9 klasy. [Ukrainian language: educational program for general education institution]. Kyiv: Vydavnychi dim «Osvita», 2013. 160 s.
7. Eichinger L. Deutsche Wortbildung. Eine Eiführung. Tübingen: Naar, 2000. S. 46–54
8. Fleischer Wolfgang. Wortbildung der deutschen Gegenwartspache 4, völlig neu bearbeitete Auflage. Berlin/Boston: Hubert & Co.KG, Cottigen. 483 S.

Стаття надійшла в редакцію 02.06.2018 р.

УДК 37.011.31:371

DOI 10:25128/2415-3605.18.2.22

ТЕТЯНА БОРОХВИНА

<https://orcid.org/0000-0002-9326-996X>
manichka_82@ukr.net
аспірантка

Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, вул. Степана Дем'янчука, 4

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ГЕНЕЗИС І ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

Здійснено теоретичний аналіз понять «інклюзія», «інклюзивне навчання», «діти з особливими потребами». Вивчення цих термінів дало можливість встановити, що інклюзивна освіта заснована на ідеях включення дітей з особливими освітніми потребами до масових навчальних закладів. Показано, що на сучасному етапі розвитку соціуму інклюзивна освіта як центральна педагогічна умова успішності кожної дитини має свою чітко окреслену цінність. Визначено основні принципи інклюзивної освіти відповідно до законодавчої бази України. Розглядається історія виникнення та реалізації ідей інклюзивного навчання. Унікальність інклюзивної освіти полягає у тому, що вона поєднує в собі педагогіку, медицину, соціальну роботу. Це сприяє теоретичному осмисленню її в контексті кожної з наукових галузей та формуванню цілісного уявлення про неї. Проаналізовані важливі на сьогодні завдання, необхідні для реалізації інклюзивної освіти в Україні. З'ясовано, що в основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка запобігає будь-якій дискримінації дітей, забезпечує рівне ставлення до усіх, але створює особливі умови для дітей, котрі мають особливі освітні потреби. Зазначено, що інклюзивна освіта може підтримати таких дітей у навчанні і досягненні успіху, що дасть шанси і можливості для поліпшення їхнього життя. Доведено, що впровадження інклюзивної освіти сприяє реструктуризації культури навчального закладу, залучати у цей процес всіх: педагогів, учнів та їх батьків.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне середовище, інклюзія, сегрегація, діти з особливими освітніми потребами.

ТАТЬЯНА БОРОХВИНА

Международный экономико-гуманитарный университет
имени академика Степана Демьянчука
г. Ровно, ул. Степана Демьянчука, 4

ІНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ГЕНЕЗИС И ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ

Осуществлен теоретический анализ понятий «инклюзия», «инклюзивное обучение», «дети с особыми потребностями». Изучение этих терминов позволило установить, что инклюзивное образование основано на идеях включения детей с особыми образовательными потребностями в массовые учебные заведения. Показано, что на современном этапе развития социума инклюзивное образование как центральная педагогическое условие успешности каждого ребенка имеет свою четко очерченную ценность. Определены основные принципы инклюзивного образования в соответствии с законодательной базы Украины. Рассматривается история возникновения и реализации идей инклюзивного обучения. Уникальность инклюзивного образования заключается в том, что она сочетает в себе педагогику, медицину, социальную работу. Это способствует теоретическому осмыслению ее в контексте каждой из научных отраслей и формированию целостного представления о ней.